

Lärarförbundet sedan 1991 – Nordens största lärarorganisation

Författare:

Lärarnas historia

Sammanslagning och ny organisation

Efter 17 års utredande och rådslag inom de två stora organisationerna Sveriges Lärarförbund (SL) och Svenska Facklärarförbundet (SFL) togs 1988 beslutet om samgående och 1991 bildade de båda förbunden Lärarförbundet med 160 000 aktiva medlemmar i alla skolformer – Nordens största lärarorganisation och ett av världens mest representativa lärarförbund.

Ledningen i Lärarnas Riksförbund hade under remissarbetet 1987 inför kongressbesluten i SL och SFL om samgående förordat att även LR skulle ingå i en ny enad lärarorganisation. Denna uppfattning delades dock inte av en majoritet av LR:s kongressombud 1987 som även mot sin förbundsstyrelse röstade för att LR skulle börja rekrytera klasslärare. Dessa båda beslut försvårade under flera år samarbetet mellan förbunden.

Vid samgåendet upphörde riksföreningarna som tidigare funnits i Svenska facklärarförbundet. De ersattes av ämnesråd och skolformsnämnder. Denna omvandling skedde inte utan protester från de tidigare föreningarna – bl.a. från företrädare för förskollärarna. En fristående organisation för yrkesfrågor för dessa bildades utanför Lärarförbundet – Sveriges Förskollärares Yrkesförening.

Sammanslagningen av förbunden kom att gå smidigt, framförallt på grund utav START-projektet; en omfattande utbildning för samtliga lokalavdelningsstyrelser. Målet med utbildningen var att skapa enighet och en stark arbetsplatsorganisation i förbundet. Till förbundsordförande valdes Christer Romilson, tidigare ordförande för SFL, och till vice ordförande valdes Solveig Paulsson som tidigare varit ordförande för SL.

Milstolpar

Några viktiga milstolpar för Lärarförbundet har varit genomdrivandet av det förslag som ledde till att förskoleklasser inrättades, samt att förskolans övriga verksamhet skulle regleras i skollagen. Året därefter medverkade även Lärarförbundet till att förskolan fick sin första skolplan. Lärarförbundet var också drivande i frågan om att göra lärarutbildningen forskningsförberedande. Under 2000-talets början har professionaliseringen och läraryrket varit en av viktig fråga. Förbundet har verkat för att lärarna ska få inflytande över lärarutbildningen. Ytterligare ett exempel på förbundets målinriktning efter att visa nya vägar var projektet "Lärarna lyfter Sverige". Projektet visade att kunskap kommer att avgöra Sverige framtida välfärd och ekonomiska utveckling.

Lärarförbundet har även ägnat sig åt betydande internationellt fackligt utvecklingssamarbete i länder i Latinamerika, Afrika och Asien.

Förhandlingar

De första åren efter bildandet präglades internt av arbetet med att bygga upp en väl fungerande lokal organisation men inför 1991 års förhandlingar fick förbundet ta ställning till en oväntad inblandning från statsmakten genom den s.k.

Rehnbergkommissionen. Den föreslog ett tvåårigt s.k. stabiliseringsavtal på mycket låga nivåer för att hejda den snabba inflation som under flera års tid inneburit höga nominella löneökningar genom avtal, men i stort sett stillastående reallöneökningar. Lärarförbundet, liksom övriga fackliga organisationer accepterade trots principiella invändningar denna ordning under förutsättning att kommande avtalsrörelser skulle kunna föras utan statlig inblandning.

Utbildningspolitik

En utbildningspolitisk fråga som tidigt nittiotal väckte stor debatt i medlemsleden var förslaget om flexibel skolstart som Lärarförbundet motsatte sig. Regeringens förslag till ny treårig gymnasieskola med utbildningsprogram som alla gav allmän behörighet till högskolan, en kärna av ämnen obligatoriska för alla elever och med ett obligatorium av estetisk verksamhet på samtliga program välkomnades däremot av förbundet. Genomförandet av den nya gymnasieskolan kom dock att ske utan att tillräckliga resurser och fortbildning kom till stånd. Detta kom senare att visa sig ha stora konsekvenser för hur framgångsrik den nya gymnasieskolan blev – en alltför stor andel av gymnasieeleverna lämnade gymnasiet i förtid eller slutade utbildningen med ofullständiga eller otillräckliga betyg.

Den nya grundskollärarytbildningen som startat 1988 var Lärarförbundet i stort positiv till. Därför motsatte sig förbundet den av regeringen aviserade alternativa lärarytbildningen där ämnesteorin och praktisk-pedagogisk utbildning skulle skiljas åt.

Förskolans ställning som egen skolform och integrering i det offentliga skolsystemet var till stor del en följd av en målmedveten politik och strävanden att förverkliga den som Lärarförbundet och Svenska Facklärarytförbundet dessförinnan fört.

Ansaret för förskolan fördes från Socialdepartementet och Socialstyrelsen till Utbildningsdepartementet och Skolöverstyrelsen och var ett bevis för att den högsta politiska nivån insåg betydelsen av att stärka förskolans pedagogiska roll.

Att förskolan på tjugohundratalet vänder sig till alla barn och att rätten för alla barn att gå i förskolan är etablerad innebär att satsningar på pedagogik och kvalitet kan komma i första rummet. Förskolans läroplan innebär också ett erkännande av förskollärarnas ledande pedagogiska roll. Lärarytbildningen för förskollärare förlängdes på nittiotalet.

Kommunaliseringen

Samhällsekonomin visade under början av nittiotalet tecken på försämringar som skulle tillta i styrka och innebar under hela decenniet stora nedskärningar i kommuners och landstings verksamheter. Detta drabbade med stor kraft utbildningssystemen och kom att prägla det lärarfackliga arbetet som koncentrerades till att bekämpa försämringarna i skolan. Det tidigare statsbidragssystemet ersattes av ett statligt utjämningsbidrag till kommunerna där inte längre bidragen till skolan var öronmärkta.

Detta i sin tur ledde till en överföring av de tidigare statligt reglerade lärarlönerna till det kommunala avtalsområdet. Det är dessa förändringar som har kommit att kallas ”kommunaliseringen av skolan”. De var ett resultat av många års strävanden att lösa frågan om skolans styrning. Ett kommunalt skattestopp gällde under flera år på nittio-talet. Decentraliseringen av styrningen av skolan skedde alltså samtidigt som samhällsekonomin var mycket ansträngd och arbetslösheten steg till höga nivåer vilket också drabbade lärarområdet med uppsägning av lärare och med höjningar av avgiften till arbetslöshetsförsäkringen som följd.

Ulf P Lundgren, professor i pedagogik och f.d. generaldirektör på Skolverket, vill i artikeln ”Skolans huvudmannaskap och styrning” (2010) på Lärarnas historia klargöra att kommunerna aldrig haft det fulla ansvaret för skolan: ”Under olika perioder har staten delegerat ansvaret för delar av den ekonomiska styrningen till kommunerna och den ideologiska styrningen till de professionella.” Han framhåller även att staten under senare årtionden tagit styrningen genom kontroll, vilket minskat det professionella inflytandet.

Läraryrketets ordförande Eva-Lis Sirén kommenterade år 2012 den utredning om kommunaliseringen som regeringen tillsatt:

- Det är naturligt att effekterna av den så kallade kommunaliseringen av skolan nu utvärderas. Stora förändringar i utbildningssystemet ska förstås följas upp. Jag är också nöjd med att utvärderingen inte ska landa i förslag till stora organisatoriska reformer. Det är inte vad skolan behöver. Skolan behöver istället satsningar på det vi med säkerhet vet gör skillnad för elevernas resultat – lärare måste få möjlighet att utveckla hög kvalitet i undervisningen. (lararforbundet.se)

Rätten att välja skola och införandet av friskolor

Nittio-talet var också den tid då den så kallade valfrihetsreformen genomfördes på skolans område – elevers och föräldrars rätt att välja skola och möjligheten för enskilda att driva förskolor och grund- och gymnasieskolor ledde till stora förändringar för hela den svenska modellen på det utbildningspolitiska området. Skattefinansierade skolor i enskild regi - populärt kallade friskolor - kom att etableras inom alla skolformer i kommunerna, allt ifrån föräldrakooperativa för- och grundskolor, till fristående förskolor, musikskolor i enskild regi och skolor med huvudmän inom det privata näringslivet, religiösa samfund och ideella organisationer. Alla med ambitionen att profilera sig med olika inriktningar och erbjudanden. Friskolorna marknadsförde sig med olika lockande erbjudanden, som fria datorer till alla elever och körkursutbildning. Annonser i tidningar och öppna hus, kom under 90- och 2010-talet att bli åtgärder som även skolor i offentlig regi såg sig nödgade att ta till för att inte mista elever och den nu så viktiga finansieringen genom elevpengen. Ett system som innebar stora problem så snart elever sökte sig från en skola som därmed fick minskade bidrag.

Att personalen på en kommunal förskola eller skola erbjöds ta över driften i egen regi var inte ovanligt. Detta förekom i synnerhet i kommuner som t.ex. Täby där försäljningen av en stor gymnasieskola beslutades i fullmäktige utan deltagande av flera partier som ansåg att skolan sålts till underpris. Detta blev småningom bekräftat i domstol som slog fast att kommunen gjort fel. Det kommunala självstyret innebar dock att sanktionsmöjligheter inte kunde vidtas.

Politiska beslut att erbjuda personalen att driva skolor i enskild regi var ett vägande skäl för Lärarförbundet att se det som naturligt att behålla och rekrytera dessa lärare och skolledare som medlemmar i förbundet. Förbundet såg i friskolereformen en möjlighet för större professionell frihet, något som dock visat sig inte alltid vara motivet bakom etableringen av stora friskolekoncerner. I övrigt var förbundet kritiskt till ett statsbidragssystem som särbehandlade och gynnade friskolor på bekostnad av skolor i offentlig regi. Kritiken gällde också att krav måste ställas på fristående skolor när det gällde att ta emot elever med behov av särskilt stöd. Förbundet var negativt inställt till att skollagens bestämmelser att i första hand rekrytera behöriga lärare inte gällde friskolor och framförde krav på att lika regler skulle gälla för fristående och offentliga skolor.

Lärarförbundets ordförande Eva-Lis Sirén kommenterade år 2012 den aviserade kommande statliga utredningen av friskolereformen, med att det vore olyckligt om den dröjde alltför länge, eftersom effekterna blir allt svårare att se efter flera decennier. (lararforbundet.se)

Artikeln har skrivits för webbplatsen Lärarnas historia och publicerades 2014. För källreferens ange: Författare, Artikeltitel, www.lararnashistoria.se, 2014.